

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ КОНТЕКСТНОГО НАВЧАННЯ, ЯКІ РЕАЛІЗУЮТЬСЯ ПРИ ВИВЧЕННІ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

В статті визначаються суперечності між змістом навчання і вимогами, що висуваються замовниками, до майбутніх спеціалістів. З метою усунення зазначених невідповідностей виникає необхідність застосування контекстного навчання. Особливо це стосується кінцевого етапу в формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців при вивченні спеціальних дисциплін. На основі проведеного аналізу, обґрунтовуються педагогічні технології, які доцільно застосовувати при контекстному підході в організації освітнього процесу: проектні, ігрові, екскурсійно-виставкові, навчальних фірм; і їх комплексне використання. Це дозволить сформувати професійну компетентність майбутніх спеціалістів з наданням повної уяви про підприємства-представників замовника і процеси, котрі на них відбуваються.

Ключові слова: контекстне навчання; педагогічні технології, спеціальні дисципліни.

Постановка проблеми. Глобалізація світових засобів телекомунікації, розвиток всесвітньої інформаційної мережі, широке поєднання засобів зв'язку з комп'ютерними технологіями, а також велика конкуренція як на внутрішньому, так і міжнародному ринках праці, зумовлюють формування нових вимог до професійної компетентності сучасних спеціалістів. Крім того, майбутні фахівці повинні мати не лише високу професійну підготовку, але й бути соціально адаптованими членами суспільства. Все вищезначене потребує переосмислення організації освітнього процесу, одним з напрямків якого є застосування контекстного навчання майбутніх фахівців, недосконалість якого обумовлена низкою об'єктивних і суб'єктивних причин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема контекстного навчання у вищих навчальних технічних закладах (ВНЗ) була сформована відносно недавно А. О. Вербицьким і отримала подальшого розвитку в роботах таких дослідників, як А. Мельник, Н. Гузій, С. Скворцова, Ю. Лопушанська, М. Левківський, А. Павленко і інших, в яких розглянута і обґрунтована необхідність застосування контекстного підходу в організації освітнього процесу. Проте, не приділяється увага співпраці із представниками заказчика, і, як наслідок, звужується коло застосованих педагогічних технологій, особливо при вивченні спеціальних дисциплін.

Таким чином, **метою статті** є визначення суперечностей між змістом навчання і вимогами до майбутніх спеціалістів, що висуваються замовниками, і шляхи їх вирішення, а також обґрунтування педагогічних технологій, які доцільно застосовувати при вивченні спеціальних дисциплін.

Викладення основного матеріалу дослідження. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців здійснюється, як складова формування особистості, впродовж всього циклу безперервного навчання, що необхідно для можливості еволюції в кар'єрному рості. Такий перехід до наступного рівня можливий за умови їх розвитку як вертикально (підвищення кваліфікації за відповідною професією), так і горизонтально (оволодіння суміжними професіями).

Як правило, випускники, які прибувають на підприємства після закінчення вищого навчального закладу, мають такий рівень підготовленості, що не перевищує 2-го рівня кваліфікації відповідно до Національної рамки кваліфікацій, при вимогах замовника (в освітньо-кваліфікаційних характеристиках) – не нижче 3–4 рівня. Таким чином, з метою вводу в посаду майбутніх фахівців, їм необхідна допідготовка, що потребує витрати додаткових коштів і часу. Це викликає обґрунтовані претензії з боку замовників.

Такий стан справ обумовлений низкою суперечностей між тим, що і як вивчав студент у ВНЗ, і тим, чим він буде займатися на підприємствах [2]:

- між абстрактним предметом майбутньої професійної діяльності й реальним предметом професійної діяльності спеціаліста;
- між диференціацією досвіду, знань у навчальних дисциплінах і системним використанням у подальшій трудовій діяльності;
- між опорою на традиційні засоби навчання і залучення до професійної діяльності всіх сутнісних сил особистості спеціаліста;
- між індивідуальним характером навчальної діяльності студента та колективним характером професійної діяльності, яка передбачає постійний обмін досвідом з колегами, взаємодію та спілкування з ними;
- між пасивною позицією студента в традиційному навчанні (епізодичне виконання завдань, періодичні відповіді на запитання викладача та ін.) та принциповою, активною та

ініціативною позицією фахівця.

Одним із шляхів виконання вимог галузевих стандартів вищої освіти є застосування контекстного навчання, запропонованого А. Вербицьким [1], яке передбачає надання крім знань і умінь, передбачених навчальними програмами, повної уяви про підприємства, де може бути задіяний майбутній фахівець, і про процеси, котрі на них відбуваються. Такий підхід можливо реалізувати саме при проведенні виробничих практик, комплексних практичних (лабораторних) занять, які виконуються лише при вивченні спеціальних дисциплін. При цьому дуже важливе значення мають двосторонні зв'язки між ВТНЗ і підприємствами-представниками замовників. Виконання поставлених завдань потребує кардинальної переробки навчальних програм, в основі якої покладено комплексне використання навчальних дисциплін із застосуванням нових педагогічних технологій, які доцільно використовуватись при їх вивченні.

При цьому, необхідно дотримуватись умов формування професійної компетентності майбутніх спеціалістів і, як наслідок, їх конкурентоспроможності на ринку праці, а саме:

- залучення кожного студента в активний пізнавальний процес, причому не пасивного оволодіння знаннями, а активної пізнавальної діяльності, застосування набутих знань на практиці і чіткого усвідомлення, де, яким чином і для яких цілей ці знання можуть бути застосовані;
- спільної роботи при вирішенні різноманітних проблем, коли потрібно проявляти відповідні комунікативні уміння;
- вільного доступу до необхідної інформації в наукових, культурних, інформаційних центрах всього світу з метою формування власної незалежної, але аргументованої думки з тієї чи іншої проблеми, можливості її всебічного дослідження;
- постійного випробування своїх інтелектуальних, фізичних сил для визначення виникаючих проблем і вміння їх вирішувати як самостійно, так і спільними зусиллями, виконуючи підчас різні соціальні ролі в професійній діяльності;
- підвищення індивідуальної майстерності викладачів шляхом періодичного проходження стажування на профільних підприємствах;
- перехід викладача на роль організатора самостійної активної пізнавальної діяльності студентів, компетентного тьютора, що значно складніше, ніж при традиційному навчанні і вимагає від нього більш високого ступеня майстерності.

Для розв'язання окреслених вище протиріч виникає нагальна потреба у структуруванні змісту освіти у ВТНЗ за чітко усталеним алгоритмом. За концепцією контекстного навчання А.О. Вербицького [1], виділяються три блоки підготовки майбутнього фахівця: навчальна діяльність академічного типу (лекції, семінари, практичні заняття), квазіпрофесійна діяльність (моделювання соціального та предметного змісту майбутньої діяльності за допомогою ігрових технологій) та навчально-професійна діяльність (науково-дослідницька робота, навчальна та навчально-виробнича практика, виконання курсових і дипломних робіт).

На нашу думку, навчальна діяльність академічного типу більш притаманна при вивченні фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін, в той час як квазіпрофесійну і навчально-професійну діяльність необхідно застосовувати при вивченні спеціальних дисциплін, як таких, що відіграють найбільш вагомую роль при формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців. При цьому, серед різноманітних педагогічних технологій, найбільш адекватними поставленим цілям є наступні:

- проектні технології;
- ігрові технології;
- екскурсійно-виставкові технології;
- технології навчальних фірм.

В основі *проектних технологій* (методу проекту) лежить розвиток пізнавальних навичок студентів, умінь самостійно конструювати свої знання й орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення. Проектне навчання добре вкладається як в парадигму індивідуально-орієнтованого навчання, так як при роботі над проектами кожен студент може знайти напрямок роботи, який найбільш відповідає його інтересам і можливостям, так і в груповий підхід до навчання. При цьому доцільно виконувати проекти, які будуть мати практичну цінність, а саме, співпрацювати із підприємствами-представниками замовника, які мають свою стратегію розвитку і дозволять майбутнім фахівцям сформувати уяву про подальшу перспективу.

Щоб досягти результату, студентам необхідно мислити планетарно, самостійно ставити і вирішувати проблеми, залучаючи для цієї мети знання з різних областей, мати здатність прогнозувати результати і можливі наслідки різних варіантів рішення, вміти встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, що неможливо без уміння приймати нестандартні рішення.

Метод проектів передбачає певну сукупність навчально-пізнавальних прийомів, які дозволяють вирішити ту чи іншу проблему в результаті самостійних дій студентів з обов'язковою

презентацією цих результатів і, як педагогічна технологія, включає в себе сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних, творчих методів. Використання методу проекту в професійній освіті формує і розвиває не тільки загальні компетенції, а й професійні компетенції студентів. При цьому хотілося б зауважити, що даний метод має всі ознаки проекту проблемного навчання і дослідницьких технологій.

Серед різноманітних методів активізації професійної освіти особливу увагу заслуговують *ігрові технології*, які характеризуються наявністю ігрової моделі, сценарієм гри, рольових функцій, можливостями альтернативних рішень, пропонуваніх результатів, критеріями оцінки результатів роботи. Технології ігрового навчання в силу своєї високої ефективності і динамічності дозволяють навчити техніці прийняття рішення та вміння на практиці приймати рішення. У практиці застосовуються різні ігри, але найбільш часто в навчальному процесі застосовуються ділові та рольові ігри.

Особливістю ігрової технології є те, що її розробка і застосування вимагають високої творчої активності педагога та студентів. Викладач залучає студентів до творчої участі в розробці технологічного інструментарію, складання технологічно чітких форм навчання і виховання. Активність педагога виявляється також у тому, що він добре знає психологічні та особистісні особливості студентів і на цій підставі вносить індивідуальні корективи в хід технологічних процесів.

У навчальному процесі активно створюються умови для розвитку конкурентоспроможної особистості, на яку існує попит на сучасному ринку праці, для чого застосовуються *екскурсійно-виставкові технології*. Особливо ефективною є екскурсія на виробництво. Навчальна екскурсія може проходити як з окремих дисциплін, так і комплексно, включаючи і себе тематику декількох суміжних дисциплін. Екскурсійно-виставочні технології сприяють накопиченню студентами наукових, життєвих фактів, збагачує зоровими образами зміст навчального процесу, навчає вмінню помічати, бачити окремий факт, подробиці, деталі, їх місце в загальній системі взаємодіючих явищ і сприяє розвитку емпіричного мислення.

Технологія навчальних фірм(підприємств) – ефективна педагогічна технологія, впроваджувана в виробниче навчання та виробничу практику в ВТНЗ. Навчальна фірма – це форма організації освітнього процесу в режимі імітації діяльності реально діючого підприємства чи організацій, вона має певний вид діяльності, найповніше відповідає конкретним завданням навчання.

Навчальна фірма охоплює всі аспекти діяльності реального закладу: управління, діловодство, робота з постачальниками, робота з клієнтами, бухгалтерський облік, маркетинг і таке інше. У навчальній фірмі студенти за час роботи працює в кожному з існуючих відділів, щоб не лише закріпити знання, отримані на різноспрямованих теоретичних курсах, але й придбати необхідні практичні уміння. При цьому, вони отримують повну уяву про взаємозв'язок між функціональними відділами підприємства, а також процесами, що відбуваються в середині фірми. Така технологія повністю відповідає парадигмі контекстного навчання.

Загальне керівництво навчальної фірмою здійснює викладач (куратор), який спрямовує її діяльність, консультує студентів, але сам не приймає управлінських рішень, тобто він виконує роль наставника, радника, консультанта. Таким чином, навчальна фірма – це педагогічна технологія, яка має декілька цілей: максимальне наближення змісту навчального процесу до реальної ситуації професійної діяльності; збереження імітаційного, і в цьому сенсі «безпечного» для учасників характеру.

На відміну від стандартизованого змісту, педагогічні технології можуть варіюватися. Залежно від поставлених цілей навчання різного поєднання складається певний набір моделей навчання. Так, в поєднанні з проектними технологіями і технологіями навчальних фірм, доцільно використовувати конкурсні технології, які не використовуються самостійно. При цьому, конкурси можливо проводити як в межах одного ВТНЗ, так і в межах галузі під егідою представників замовника.

Крім того, органічно інтегруються між собою проектні і дослідницькі технології, ігрові технології і технології проектного навчання. Застосування розглянутих вище методів не виключає, при викладанні спеціальних дисциплін, сумісного використання таких технологій навчання, як «Мозковий штурм», «Мікрофон» тощо. Особливо необхідно зробити наголос на неможливість сучасного освітнього процесу без інформаційних і комунікаційних технологій [7].

Висновки. Підводячи підсумки, важливо зазначити, що реалізація компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців неможлива без контекстного навчання, яке спрямовано на формування спеціаліста вже в стінах «альма-матер». При цьому, вирішальної ролі в формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців набувають спеціальні дисципліни.

Аналіз найбільш поширених на сьогоднішній день педагогічних технологій професійної

освіти з позицій наведених визначень, дозволяє зробити висновок про те, що всі вони забезпечують інтелектуальний розвиток студентів, а значить, повною мірою сприяють наданню навичок аналізу, рефлексії, самоосвіти. Основними критеріями у виборі методів навчання, які забезпечують формування професійної компетентності студентів до майбутньої діяльності, є розвиток їх природних задатків, надання їм свободи для прийняття рішень, творчості, установка на співпрацю викладачів і студентів, навчання прийомам самостійної роботи, дослідницької діяльності, фактори самореалізації. При цьому, необхідно наголосити на те, що лише сумісне використання різних технологій навчання при вивченні спеціальних дисциплін зробить їх максимально ефективними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Вербицкий А. А.* Активное обучение в высшей школе: контекстный подход : метод. пособие. / А. А. Вербицкий. – М.: Высш. шк., 1991. – 207 с.
2. *Кондратьева А. Л.* Моделирование профессиональной деятельности в системе практических занятий // Обзорная информация НИИ ВШ. – Вып.4., 1985. – С.7–14.
3. *Щербань П. М.* Навчально-педагогічні ігри: навч. посібник для студ. пед. ін-тів. / П. М. Щербань. – К.: Вища школа, 1993. – 120 с.
4. *Стрельников В. Ю.* Педагогічні основи особистісного й професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання / В. Ю. Стрельников. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2002. – Кн. 2. – 230 с.
5. *Чобітько М. Г.* Технології особистісно-орієнтованої професійної освіти. / М.Г. Чобітько. – К. : Ніка-Центр, 2005. – 88 с.
6. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій. Постанова КМ України від 23 листопада 2011 р. № 1341. – Київ.
7. Структура ИКТ-компетентности учителей. Рекомендации ЮНЕСКО. UNESCO. – 2011.

С. А. Чупахин

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ КОНТЕКСТНОГО ОБУЧЕНИЯ, КОТОРЫЕ РЕАЛИЗУЮТСЯ ПРИ ИЗУЧЕНИИ СПЕЦИАЛЬНЫХ ДИСЦИПЛИН

Резюме. В статье определяются противоречия между содержанием обучения и требованиями, которые предъявляются заказчиками, к будущим специалистам. С целью устранения указанных несоответствий возникает необходимость применения контекстного обучения. Особенно это касается конечного этапа в формировании профессиональной компетентности будущих специалистов при изучении специальных дисциплин. На основе проведенного анализа, обосновываются педагогические технологии, которые целесообразно применять при контекстном подходе в организации образовательного процесса: проектные, игровые, экскурсионно-выставочные, учебных фирм, и их комплексное использование. Это позволит сформировать профессиональную компетентность будущих специалистов с возможностью дать полного представления про предприятия-представителей заказчика и процессы, которые в них происходят.

Ключевые слова: контекстное обучение; педагогические технологии; специальные дисциплины.

S. Chupakhin

EDUCATIONAL TECHNOLOGY OF CONTEXTUAL LEARNING, WHICH ARE IMPLEMENTED BY MEANS OF SPECIAL DISCIPLINES

Summary. The article deals with contradictions between the content of teaching and the requirements which are put forward for future professionals by the customers. In order to eliminate these inconsistencies there is a need for contextual learning. It is of greater importance at the final stage of formation of professional competence of future specialists while studying special subjects. Based on the analysis, the author grounds educational technologies, which should be applied in the contextual approach in the educational process: projects, games, excursions, exhibitions training company and their comprehensive use. This will enable to form the professional competence of future specialists providing complete conception of customer's enterprises and the processes which occur there.

Keywords: contextual learning; pedagogical technology; special disciplines.

